

JÁN ŠTRASSER – FRANTIŠEK MIKLOŠKO: *Rozhovory o době a ludech.* Slovart, Bratislava 2016, 295 stran

Již jsme si zvykli na skutečnost, že některé důležité osobnosti posledních 25 let dokončují memoáry nebo prezentují své názory prostřednictvím tzv. bilančních rozhovorů. Právě takové rozhovory jsou velmi populární. Z české produkce mám na mysli hlavně práce Karla Hvižďalý¹ či již zavedené ediční řady nakladatelství Portál² nebo Vyšehrad.³

Nezasloužené stranou dnes bohužel zůstává slovenská produkce. Přitom i zde vznikají velmi zajímavé rozhovory, které blíže dokreslují společnou historii a atmosféru doby z pohledu jejich bezprostředních aktérů. K takovým nepochybně patří i recenzovaná kniha.

Básník, textař, publicista a překladatel Ján Štrasser rozmlouval od října 2014 do listopadu 2015 s Františkem Mikloškem. Navázal tak na již patnáct knižních rozhovorů s významnými aktéry slovenského uměleckého života, například s Ladislavem Chudíkem, Milanem Lasicou, Zdenou Studenkovou, Emílií Vášáryovou ad.⁴

- 1 HVIŽĎALA, Karel – ŠVEJNAR, Jan: *Kam kráčíš, Česko? Rozhovor s Karlem Hvižďalou.* Rybka Publishers, Praha 2008; HVIŽĎALA, Karel – RUPNIK, Jacques: *Přilíš brzy unavená demokracie.* Portál, Praha 2009; HAVEL, Václav: *Rozhovory s Karlem Hvižďalou. Dálkový výslech – Prosim stručně.* Galén, Praha 2011; HVIŽĎALA, Karel – SUCHÝ, Jiří: *Fenomén Jiří Suchý. Dva rozhovory z let 1990 a 2010.* Galén, Praha 2012; HVIŽĎALA, Karel – PŘIBÁŇ, Jiří: *Tyranizovaná spravedlnost. Rozhovor s Karlem Hvižďalou.* Portál, Praha 2013; HVIŽĎALA, Karel – SCHWARZENBERG, Karel: *Knížecí rozhovory s Karlem Schwarzenbergem, aneb Historická zkušenost se bohužel nedědí, kdežto předsudky ano.* Portál, Praha 2012; HVIŽĎALA, Karel – LANDOVSKÝ, Pavel: *Soukromá vzpoura. Rozhovory s Karlem Hvižďalou.* Galén, Praha 2014.
- 2 Mimo již uvedené tituly nakladatelství Portál viz dále např. JANDOUREK, Jan – MALÝ, Václav: *Cesta za pravdou.* Portál, Praha 1997; RUT, Přemysl – VYSKOČIL, Ivan: *Vždyt přece létať je o hubu.* Postál, Praha 2000; WEISS, Tomáš – TOPOL, Jáchym: *Nemůžu se zastavit.* Portál, Praha 2000; ŠANTORA, Roman – ZAJÍC, Jiří – KOHÁK, Erazim: *Poutník po hvězdách.* Portál, Praha 2001; BÁRTA, Jan – NĚMCOVÁ, Dana: *Lidé mého života.* Portál, Praha 2003; BERÁNEK, Josef – SOKOL, Jan: *Nebát se nekrást.* Portál, Praha 2003; JENÍČEK, Jeroným – HÖSCHL, Cyril: *Kde bydlí lidské duše.* Portál, Praha 2004; HÁJKOVÁ, Pavla – ŠTĚTINA, Jaromír: *Brutalita moci. Rozhovor.* Portál, Praha 2010; JANDOUREK, Jan – HALÍK, Tomáš: *Ptal jsem se cest. Rozhovor.* Portál, Praha 2010; ŠUBRT, Jaroslav – DUKA, Dominik: *Tradice, která je výzvou.* Portál, Praha 2011; BRŮHOVÁ, Daniela – FISCHEROVÁ, Táňa: *Nežít jen pro sebe.* Portál, Praha 2012; JANDOUREK, Jan – HERMAN, Daniel: *Srdcem proti ostatnému drátu. Rozhovor.* Portál, Praha 2013; PUTNA, Martin C.: *Vždycky v menšině. Rozhovor s Martinem Bedřichem.* Portál, Praha 2013; RUBIN, Sergio – AMBROGETTI, Francesca: *Papež František. Rozhovor s Jorgem Bergogliem.* Portál, Praha 2013; ROYT, Jan: *Krajinnami umění. Rozhovor s Martinem Bedřichem.* Portál, Praha 2015; PÁNEK, Šimon: *Aby dobro neškodilo. Rozhovor s Davidem Klimešem.* Portál, Praha 2015.
- 3 Z ediční řady rozhovorů nakladatelství Vyšehrad viz např. MÁDR, Otto: *V zápasech za Boží věc. Vzpomínky, texty a rozhovory* (ed. Jolana Poláková). Vyšehrad, Praha 2007; NĚMEČEK, Tomáš – RYCHETSKÝ, Pavel: *Diskrétní zóna.* Vyšehrad, Praha 2012; KOUBSKÁ, Libuše – STRÁNSKÝ, Jiří: *Můžeš-li udělat radost, musíš.* Vyšehrad, Praha 2012; TUREČEK, Tomáš – BÁRTA, Miroslav: *Kolaps neznamená konec.* Vyšehrad, Praha 2013; PAULAS, Jan – ZIKMUND, Martin T. – KROPÁČEK, Luboš: *Po cestách kamenitých. O životě, islámu a křesťanské víře.* Vyšehrad, Praha 2013; OUTRATA, Edvard – RŮŽIČKA, Vlastimil: *Destrukce české státní správy. O výjimečném životě státního úředníka ve výslužbě.* Vyšehrad, Praha 2013; KUČERA, Vladimír – RYCHLÍK, Jan: *Historie, mýty, jízdni řady.* Vyšehrad, Praha 2015; RYCHLÍK, Martin – KOVÁŘ, Martin: *Noc v Mariboru. Nejen o dějinách a o dnešním světě.* Vyšehrad, Praha 2015; ČEPELKA, Miloň – PALÁN, Aleš: *Nedělnátko aneb s Cimrmanem v zádech.* Vyšehrad, Praha 2016; RIEBAUEROVÁ, Martina – KOUTECKÝ, Josef: *Osm múz mého života.* Vyšehrad, Praha 2016.
- 4 Tři z těchto rozhovorů vyšly i česky. Viz ŠTRASSER, Ján – LASICA, Milan: *Milan Lasica. Jenže já jsem jen komik... Rozhovory s Jánem Štrasserem.* XYZ, Praha 2005; ŠTRASSER, Ján – CHUDÍK, Ladislav: *Ladislav*

František Mikloško se narodil v roce 1947 v Nitře. V roce 1966 tam ukončil Střední průmyslovou školu stavební a o pět let později absolvoval obor matematika na Přírodovědecké fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. Následujících dvanáct let pracoval v Ústavu technické kybernetiky Slovenské akademie věd. V letech 1983–1989 byl střídavě bez zaměstnání nebo pracoval v dělnických profesích. Patřil k výrazným osobnostem tajné církve na Slovensku. V listopadu 1989 se stal členem Koordinačního výboru Veřejnosti proti násilí (VPN). V letech 1990–2010 byl poslancem Slovenské národní rady (SNR), respektive Národní rady Slovenské republiky. V letech 1990–1992 vykonával funkci předsedy SNR. Od roku 1992 do roku 2008 byl členem Křesťanskodemokratického hnutí (KDH) a poté ještě dva roky Konzervativních demokratů Slovenska. Dvakrát (2004 a 2009) kandidoval na funkci prezidenta Slovenské republiky. Patří k nejvýraznějším osobnostem posledních 25 let na Slovensku. Napsal několik knih.⁵

V Štrasserově a Mikloškově knize jde fakticky o soubor 32 rozhovorů. Každý z nich je zaměřen na trochu jiný aspekt, na jinou problematiku, přesto se jednotlivé části dobře prolínají a doplňují. Před čtenářem se tak postupně rozvíjí životní osudy Františka Mikloška, do nichž vstoupil a výrazně je poznamenal komunistický režim. Přesto se tážající i odpovídající snaží o hlubší ukotvení příběhu. Přemýšlí tak například nad důležitými dějinnými momenty, které dlouhodoběji ovlivnily slovenské reálie. Jedná se třeba o hodnocení role Slovenska a Slováků ve střední Evropě, o zamyšlení nad traumatem Slovenského štátu (zde osud Jozefa Tisa⁶ a role katolické církve v době druhé světové války) nebo o těsně poválečném období a roli jednotlivců v dějinách.

František Mikloško se prezentuje jako nesmírně zasvěcený vypravěč. Nenudí, argumentuje načerpanými odbornými a politickými znalostmi i osobními zkušenostmi. Nejde tak o prvoplánový rozhovor s tím, že by zpovídán jen suše za sebe řadil či kupil fakta. Mikloško vysvětluje své postoje, představuje svou filozofii, pevně ukotvenou ve víře v Boha. Čerpá přitom i z klasické politické a filozofické literatury.

Důležitým svědectvím o době komunismu je jeho výklad o životě tajné církve na Slovensku.⁷ Sám se na její činnosti aktivně podílel. Šlo nejen o síť kroužků, ale také o prostředí, ve kterém rezonovaly jasné protirežimní postoje (ať to samotní tvůrci takových aktivit chtěli, či nikoliv), přežívala svobodná víra a odvaha hájit lidská prá-

Chudík. *Žijí nastavený čas*. XYZ, Praha 2010; ŠTRASSER, Ján – KŇAŽKO, Milan: *Milan Kňazko. Nosím v sobě mnohé jizvy*. XYZ, Praha 2012.

- 5 MIKLOŠKO, František: *Nebudete ich môcť rozvrátiť. Z osudov katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1943–89*. Archa, Bratislava 1991; TÝŽ: *Čas stretnutí. Reflexie o ponovembrovej dobe*. Kalligram, Bratislava 1996; TÝŽ: *Desať spravodlivých. Ľudia, knihy, dokumenty 1985–2010*. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2011; TÝŽ: *Znamená čas. Slovenské súradnice 1982–2012*. Hlbiny, Bratislava 2013.
- 6 Jozef Tiso (1887–1947) – slovenský rímskokatolícky kňaz a politik, v letech 1939–1945 prezident Slovenské republiky, v dubnu 1947 popraven. Více viz KAMENEC, Ivan: *Tragédia politika, kňaza a človeka. Dr. Jozef Tiso 1887–1947*. Premedia, Bratislava 2013.
- 7 Při pronásledování církve jako instituce nemůžou být některé aktivity i vzhledem k potenciální represii ze strany režimu vykonávány veřejně. Proto se tyto činnosti přesouvají do skryté podoby. Jde např. o teologická studia, život mládeže, činnost spolků, distribuci samizdatu, ale také o svěcení a skrytou aktivitu kněží.

va (viz např. svíčková manifestace),⁸ vznikaly svobodné výstavní projekty a šířily se samizdaty. Mikloško přitom připomíná inspirující odkaz Tomislava Kolakoviče,⁹ Vladimíra Jukla,¹⁰ Silvestra Krčméryho¹¹ a tajného biskupa Jána Chryzostoma Korece.¹² Rekapituluje rovněž tlak, kterému byla církev v Československu po únoru 1948 vystavena, včetně politických procesů a poprav některých kněží.¹³ Tyto exekuce se nicméně odehrály v českých zemích, nikoliv na Slovensku. Tam by, i podle Mikloškova názoru, takový trestně právní postih či úkon nebyl celospolečensky akceptovatelný.

I zde tedy narážíme na to, co se vine jako hlavní – červená niť – celým rozhovorem: stýkání se a potýkání se Čechů a Slováků ve společném státě.¹⁴ Řada dějinných etap se odvíjela v českých zemích a na Slovensku odlišně (viz např. volby v roce 1946 nebo vnímání normalizačního období). Mikloško je férovým analyzátozem a glosátorem tehdejšího dění, a proto je výsledek takových úvah mimořádně přínosný a zajímavý. Místy je rozmluva otevřená – respondent totiž nenabízí definitivní odpovědi, ale říká, co si o věcech myslí.

Logicky je velká pozornost věnována pádu komunistického režimu v listopadu 1989.¹⁵ Mikloško se tehdy ocitl v centru dění. Byl aktérem dynamicky se valících celospolečenských změn. Čteme-li dnes jeho vnímání těchto událostí, musíme uznat, že zůstal nad věcí, že je i dostatečně sebekritický a promlouvá jako zásadový demokrat. Byl postaven do čela Slovenské národní rady. Stál tak nejen u všech zásadních vnitropolitických událostí, ale také u návštěv významných zahraničních představitelů, kteří Československo v letech 1990–1992 navštívili. Mimořádně se věnuje návštěvám papeže Jana Pavla II., kterého vnímá jako jednu z nejvýznamnějších osobností spojených s kolapsem komunistických diktatur ve střední a východní Evropě.

Pozornost samozřejmě věnuje i událostem uvnitř Československa. Počínaje ustavením a aktivitami Veřejnosti proti násilí přes volbu Václava Havla prezidentem po proměnu česko-slovenských vztahů. A zde správně připomíná, jak se lišilo vnímání

-
- 8 Svíčková manifestace – pokojná manifestace za náboženská, lidská a občanská práva v tehdejší Československu, která se uskutečnila 25. března 1988 na Hviezdoslavově náměstí v Bratislavě. Více viz JASEK, Peter – NEUPAUER, František – PODOLEC, Ondrej – JAKUBČIN, Pavol: *Svíčková manifestácia*. ÚPN, Bratislava 2015.
- 9 Tomislav Kolakovič (1906–1990) – chorvatský kněz, jezuita; usiloval o větší zapojení laiků do života církve, v Čechách a na Slovensku zakládal kroužky věřících nazvané Rodina, zapojil se do aktivit katolického disentu.
- 10 Vladimír Jukl (1925–2012) – slovenský římskokatolický kněz, během komunistického režimu organizátor tajné církve na Slovensku.
- 11 Silvestr Krčméry (1924–2013) – slovenský lékař, v letech 1951–1964 vězněn, během komunistického režimu jeden z organizátorů tajné církve na Slovensku.
- 12 Ján Chryzostom kardinál Korec (1924–2015) – slovenský římskokatolický kněz; tajně vysvěcen na biskupa v roce 1950, v letech 1960–1968 vězněn, poté zapojen do aktivit tajné církve, v letech 1990–2005 biskup nitranské diecéze, v roce 1991 jmenován kardinálem.
- 13 Mám na mysli kněze popravené v souvislosti s událostmi v červenci 1951 v Babicích. V následných procesech byli popraveni babický farář Václav Drbola, farář v Horním Újezdě František Pařil a administrátor z Rokytnice nad Rokytnou Jan Bula.
- 14 RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*. Vyšehrad – ÚSTR, Praha 2012.
- 15 Viz např. SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Akteři, zápletky a křižovatky jedné politické krize (od listopadu do června 1990)*. Prostor, Praha 2003.

národních reprezentací, pokud šlo například o hloubku ekonomické transformace, ale hlavně o naplnění ducha federace. Nově nabytá svoboda akcelerovala ale také (a nemohlo tomu být jinak ani v Československu) nacionální vášně. Zpočátku se snad zdálo, že představují okraj politického spektra, postupně však nacionalismus sílil a pronikal stále výrazněji do „vysoké“ politiky i do médií. Znovu se tak otevíraly staré a bolestné rány vůči Maďarům nebo v souvislosti s arizací majetku během druhé světové války.

Souhlasím s tvrzením, že tehdejší česká reprezentace ne vždy chápala, o co Slovákům přesně jde. Debaty o státoprávním uspořádání nekončily, naopak se objevovaly stále nové komplikace. V letech 1991–1992 se uskutečnila celá řada rozhovorů české a slovenské vlády, které chtěly nově definovat podobu federace. Příliš úspěšná ale bohužel nebyla. Dostavila se etapa narůstajícího vzájemného nepochopení. Výsledky voleb 1992 pak jasně naznačily, že pokračování společného státu by bylo z mnoha důvodů velmi obtížné. Nově ustavené národní vlády nedokázaly najít adekvátně a oboustranně přijatelné pokračování, a následoval tak našťastí neválečný rozpad státu.¹⁶

Mikloško přiblížil i vnitroslovenská úskalí a dramata odehrávající se po roce 1989. Otevřeně hovoří o všech důležitých aktérech politického dění. Jde například o Vladimíra Mečiara,¹⁷ Mikuláše Dzurindu,¹⁸ Ivetu Radičovou,¹⁹ Roberta Fica²⁰ nebo o všechny slovenské prezidenty.²¹ Kriticky se vyjadřuje zejména o mečiarismu, který ohrožoval integraci Slovenska do západoevropských struktur a přenesl mafiánské metody do politiky (viz např. aktivity Slovenské informační služby, únos syna prezidenta Michala Kováče apod.).²²

Otevřeně hovoří také o své politické profilaci. Vedle VPN jde hlavně o KDH. Vysoce oceňuje i přes dnešní názorový nesoulad hlavně Jána Čarnogurského.²³ Zdůrazňuje důležitost autentické a důvěryhodné konzervativní křesťanské politiky. Také proto se rozhodl dvakrát kandidovat na prezidenta Slovenské republiky.

16 RYCHLÍK, Jan: *Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989–1992*. Academic Electronic Press, Bratislava 2002; SRB, Vladimír – VESELÝ, Tomáš: *Rozdělení Československa. Nejvyšší představitelé HZDS a ODS v procese ČSFR: česko-slovenské spolunažívání v letech 1989–1993*. Karpaty – Infopress, Bratislava 2004.

17 Vladimír Mečiar (nar. 1942) – slovenský politik, předseda slovenské vlády v rámci federace v letech 1990–1991, premiér Slovenské republiky (SR) 1992–1994 a 1994–1998.

18 Mikuláš Dzurinda (nar. 1955) – slovenský politik, předseda vlády SR 1998–2006, ministr zahraničních věcí SR v letech 2010–2012.

19 Ivetta Radičová (nar. 1956) – slovenská socioložka a politička, předsedkyně vlády SR v letech 2010–2012.

20 Robert Fico (nar. 1964) – slovenský politik, předseda vlády SR v letech 2006–2010 a od roku 2012 do současnosti.

21 Úřad slovenského prezidenta dosud vykonávali: v letech 1993–1998 Michal Kováč (1930–2016), v letech 1999–2004 Rudolf Schuster (nar. 1934), v letech 2004–2014 Ivan Gašparovič (nar. 1941) a od roku 2014 Andrej Kiska (nar. 1963).

22 TÓTH, Peter: *Krycie meno Bežec. Můj příběh spravodajského důstojníka*. Dixit, Bratislava 2013; TÝŽ: *Komando 52. Najšpinavšie operácie SIS*. Dixit, Bratislava 2014.

23 Ján Čarnogurský (nar. 1944) – slovenský disident a politik, v letech 1989–1990 místopředseda československé federální vlády, v letech 1991–1992 předseda vlády SR, v letech 1998–2002 ministr spravedlnosti SR, v letech 1990–2000 předseda KDH.

V průběhu rozhovoru jasně definuje hodnoty, které pokládá nejen v politické praxi za důležité. Akcentuje morální aspekty. Obdivně se vyjadřuje i o papežích Benediktu XVI. a Františkovi. Neznamená to ale, že by zastával neměnné a tvrdé postoje. Mikloško vychází z vlastních zkušeností, z toho, co považuje za důležité z hlediska charakteru a obsahu. Také proto se nebojí glosovát i současný vývoj – problematiku migrace, boje s mezinárodním terorismem nebo ruskou agresi vůči Ukrajině.

Z hlediska vyrovnávání se se zločiny komunismu je třeba v souvislosti s Františkem Mikloškem uvést ještě dva aspekty. Zaprvé, jeho iniciační roli při vydání knihy *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948–1989*.²⁴ Jde o dílo, které souhrnně, chronologicky a systematicky analyzuje dopady komunismu na život Slovenska. V přílohách knihy jsou zmíněny i konkrétní osudy lidí, kteří vzdorovali totalitnímu režimu, nepoddali se a často také následně čelili perzekuci.

Zadruhé, jeho kandidaturu na předsedu Správní rady Ústavu paměti národa (ÚPN) v listopadu 2012. Stal by se jistě fundovaným a širší veřejností respektovaným nástupcem Jána Langoše.²⁵ Svou podstatnou roli zřejmě sehrál politický klíč při obsazování takové funkce. Rozhodující politická síla na Slovensku, strana Smer Roberta Fica, totiž neakceptovala příliš nezávislé vize Františka Mikloška.

Mám-li tedy hodnotit knihu jako celek, pak konstatuji, že jde o zajímavé a poutavé čtení. Je pro nás, myslím si, důležité, že jeden z nejvýraznějších slovenských politiků posledních 25 let vydal takovéto svědectví o době a lidech, o tom, čeho byl svědkem a aktérem. Doplnuje tak naše poznání, které v českých podmínkách nabízí například Petr Pithart,²⁶ Petr Uhl²⁷ nebo Milan Uhde.²⁸ Mám pouze jednu drobnou připomínku. Doporučoval bych takovouto knihu příště doplnit o jmenný rejstřík, který by usnadnil orientaci.

♦ Jan Kalous

-
- 24 MIKLOŠKO, František – SMOLÍK, Peter – SMOLÍKOVÁ, Gabriela (eds.): *Zločiny komunizmu na Slovensku 1948–1989*, sv. I–II. Vydavatelství Michala Vaška, Prešov 2001.
- 25 Ján Langoš (1946–2006) – slovenský disident a politik, československý ministr vnitra v letech 1990–1992, zakladatel a v letech 2003–2006 první předseda Správní rady Ústavu paměti národa v Bratislavě.
- 26 ZIKMUND, Martin T. – PITHART, Petr: *Ptám se, tedy jsem. Rozhovor*. Portál, Praha 2010; PITHART, Petr: *Po Devětaosmdesátém. Rozpomínání a přemítání*. Academia, Praha 2015.
- 27 UHL, Petr – PAVELKA, Zdenko: *Dělal jsem, co jsem považoval za správné*. Torst, Praha 2013.
- 28 UHDE, Milan: *Rozpomínky. Co na sebe vím*. Torst – Host, Praha – Brno 2013.